
KOMUNIKACIJSKA I EDUKATIVNA ULOGA ZAVIČAJNOG MUZEJA BIOGRAD NA MORU VEZANA ZA PREZENTACIJU TRADICIJSKE NARODNE KULTURE IZ FUNDUSA ETNOGRAFSKOG ODJELA MUZEJA

MIRA HLANUDA-VEGAR □ Zavičajni muzej Biograd na Moru, Biograd

Dana 28. lipnja 2007., prigodom održavanja manifestacije i sudjelovanja Grada Biograda na natječaju za nagradu *Zlatni cvijet Europe – Biograd 2007.* godine, u Zavičajnom muzeju Biograd na Moru postavljena je izložba pod nazivom *Svečano tradicijsko ruho i nakit žena biogradskog kraja krajem 19. i početkom 20. stoljeća.*

Izložba se temeljila na terenskim i arhivskim istraživanjima tradicijskog odijevanja žena grada Biograda i okolice, kao i na istraživanju tradicijskog nakita kao sastavnog dijela nošnje koji je sačuvan isključivo u riznicama naših župnih crkava i arhivu zadarske nadbiskupije, a davao se kao zavjetni dar Bogorodici jer je marijanski kult u ovom dijelu Dalmacije najvažniji u pučkoj pobožnosti. Obuhvaćeno je područje dinarske i jadranske kulturne zone, jer se ti utjecaji na ovom području neprekidno isprepleću.

Prva tematska cjelina obuhvaćala je stariju i noviju inačicu ženske nošnje Medvide-Bukovica, druga je obuhvaćala stariju i noviju inačicu ženske nošnje Biograda i okolice te odražavala utjecaj europske građanske mode na tradicijsko ruho i nakit.

Treća tematska cjelina odnosila se na tradicijski nakit iz riznica naših crkava, nakit koji je ujedno i zavjetni dar, a koristio se kao dopuna svečanom tradicijskom ruhu žena biogradskog područja te je dotaknuta i tema pučke pobožnosti odnosno značaj marijanskog kulta u toj lokalnoj zajednici.

Osim fotografija nošnji i nakita, izložbom je dominirala replika starije varijante ženske nošnje iz okolice Biograda napravljena na temelju akvarela slikarice dokumentaristice iz Etnografskog muzeja Split Zoje Borelli Vranski Alačević (1882.-1980.).

Tkalja Laura Kalata iz Udruge žena Obrovca demonstrirala je posjetiteljima procese tkanja, a izradu zlatnog nakita na izložbi prezentirala je zlatarica Lidija Panda izrađujući replike srebrnog nakita na temelju originala koji se čuvaju u crkvenim arhivima: jednojagodne naušnice, dvojagodne naušnice, prstenje – ručni rad napravljen od srebra.

Cilj izložbe bio je međunarodnoj komisiji za dodjelu nagrade Zlatnog cvijeta Europe prikazati ulogu žene u očuvanju kulturnog identiteta u tradicijskoj narodnoj kulturi, odnosno pratiti neku globalnu pojavu (odijevanje, izradu nakita, pobožnost) i njezine manifestacije u ovoj lokalnoj zajednici i lokalnoj kulturi. Sama demonstracija tkanja i demonstracija izrade nakita bio je doprinos vizualizaciji tog cilja.

Izložbom je zapravo dominirao položaj žene u tradicijskoj sredini, a to bi se moglo jednostavno reći sintagmom: **žena** naporno radi (**marljivost**), žena se kiti i oblači (**ljepota**), **žena** se moli i zavjetuje (**duhovnost**).

Izložbom je pokazano da svečano tradicijsko ruho i nakit žena grada Biograda, priobalja i otoka biogradske regije ide u korak s odjećom europskih naroda, osobito Mediterana.

U 19. stoljeću dominantna sirovina za izradu tkanina bila je vuna, donekle svila, ali i brnista. Na tom su području postojali tkalački centri kao što su Biograd, Vrana, Pakoštane, Vrgada i Kraj, u kojima su poluprofesionalne tkalje – kalice, na horizontalnom tkalačkom stanu – krosnama tkale tkanine za izradu odjeće.

Krajem 19. i početkom 20. st. sve se više kupuju industrijske tkanine te se pod utjecajem modnih časopisa u bogatijim trgovačkim i veleposjedničkim obiteljima u odijevanje žena počinju unositi detalji europske građanske mode, što se vidi u odabiru finijih kupovnih tkanina za izradu odjeće. Uz finiju kupovnu tkaninu zadržava se tradicijski kroy suknje, te svaka žena prilagođava odjeću svojoj ličnosti i tradiciji.

Imućnije su žene nošnji dodavale nakit, obično koraljne ogrlice, peružini, te jednojagodne ili trojagodne naušnice odnosno jednostavne okrugle naušnice, o čemu svjedoči zavjetni nakit iz riznica naših župnih crkava. Vrlo se često nose zlatne ogrlice s privjeskom na kojemu je Bogorodica. Nakit je zlatni ili srebrni, a izrađen je u zlatarskim radionicama u Zadru.

Svečano tradicijsko ruho i nakit žena biogradskog kraja ističu se jednostavnošću, ljepotom i otmjenošću. Nošnja i zavjetni nakit simboli su kulturnog identiteta jer odražavaju određena pravila ustaljena vjekovnom tradicijom. Nošnja dobiva društveno značenje jer postaje pokazateljem društvenog statusa pojedinca, ona je vidljivo vanjsko obilježje tog položaja. Nošnjom se prikazuju estetske, moralne i nacionalne vrednote onih koji odjeću nose.

Ženska nošnja Biograda pripada nošnjama jadranskoga kulturnog areala i prati stilske epohe, najraskošnije renesansu. Razlikujemo stariju i noviju inačicu ženske nošnje. Starija se zadržala do Prvoga svjetskog rata, a ostatke novije, s njezinim modifikacijama, susrećemo i danas.

sl. 1. Uoči otvorenja izložbe *Svečano tradicijsko ruho i nakit žena biogradskog kraja krajem 19. i početkom 20. stoljeća* ispred zgrade Zavičajnog muzeja Biograd n/m: Draženović, tkalja L. Kaleta i etnologinja M. Vegar

sl. 2. Tkalja L. Kaleta u Zavičajnom muzeju Biograd n/m demonstrira proces tkanja

sl. 3. Zlatarica S. Panda demonstrira posjetiteljima izradu nakita

U tradicionalnim sredinama muškarac ima povoljniju društvenu ulogu nego žena, za mušku se ulogu veže javni život, a nasuprot tome, žena je čuvarica doma i stvarateljica kulturnog identiteta.

Kad je riječ o pučkoj pobožnosti, ukratko rečeno, narod biogradske regije svoju je potrebu za religioznošću i duhovnošću zadovoljavao u svojim župnim crkvama, slijedeći crkveni karakter.

Međutim, jake znakove marijanskog kulta susrećemo u mjestima Tkon, Nevidane i Banj na otoku Pašmanu, a u priobalju su velika regionalna Marijina svetišta u mjestu Turanj i Vrana.

Ljudi su se često molili pred kipom Gospe od Ruzarija u svojoj župnoj crkvi svete Stošije u Biogradu. O njihovoj pobožnosti svjedoči i bogata riznica zavjetnih darova – votiva, koja je jedna od bogatijih u biogradskoj regiji. Najomiljeniji lik u pučkoj pobožnosti jest Majka Božja kao univerzalna zaštitnica od svih bolesti, ali i pomoćnica u ostalim životnim prilikama.

Majka Božja idealna je gospa, a ujedno je žena i majka, ona je Bogorodica, posrednica između Boga i čovjeka. Od nje se moli posredovanje u rješavanju problema koji su tištali pojedinca ili obitelj, a koje čovjek nije mogao sam riješiti.

Zavjetni darovi – votivi – pokazuju svu širinu duhovnih i tjelesnih potreba zbog kojih se ljudi mole.

Najčešći su povodi zavjetovanja iskušenja bolesnika, pomoraca, iseljenika, vojnika, pastira, ali i ljubavni problemi. Obilazak tih svetih mjesta temelji se na vjerovanju da je učinak molitve i zavjeta u tim lokalnim svetištima jači, okolina, zajedno s crkvom, znamen je nečega višeg i dubljeg, a uz svaku su crkvu vezane bliske priče i događaji čiji su sudionici svima u toj zajednici znani ljudi. Votivi su obično od zlata ili srebra jer zlato simbolizira čistu (božansku) svjetlost, a srebro simbolizira čistoću nakane.

Kako je izložba potaknula mnoga pitanja muzejskog rada, osobito se raspravljalo o ulozi muzejskih radionica i njihovu prosvjetno-pedagoškom značenju u prezentiranju etnografske građe školskoj djeci i o suradnji sa školama. Stoga je započeto osmišljavanje muzejsko-pedagoškog programa koji bi se održavao u prostorijama Muzeja, prema različitim temama i neko dulje vrijeme u kontinuitetu.

Za početak se krenulo u osmišljavanje izrade replika tradicijskog nakita i muzejsko-pedagoškog rada s učenicima osnovnih i srednjih škola u prostorijama Muzeja, pod nadzorom zlatara i kustosa-etnologa. Program je naišao na odobrenje osnivača, pa je napravljen plan aktivnosti prema sljedećim fazama.

NAZIV PROGRAMA:

IZRADA TRADICIJSKOG NAKITA NA TEMELJU UVIDA U RIZNICE NAŠIH CRKAVA

Detaljan opis programa

Kao dio etnološke obrade tema tradicijskog odijevanja i pučke pobožnosti biogradskog kraja napravljen je uvid u tradicijski nakit, pohranjen i sačuvan u riznicama naših crkava i riznicama zadarske nadbiskupije; nakit se davao kao votivni dar najčešće u sklopu slavljenja marijanskog kulta, koji u pučkoj pobožnosti ima najvažniju ulogu.

U pedagoškom radu sa školskom djecom na temelju fotografija tradicijskoga, zavjetnog nakita, u sklopu muzejske radionice izrađivale bi se replike nakita i njihove modifikacije u prostorijama Muzeja, pod nadzorom kustosa etnologa i zlatara.

Za izradu nakita upotrebljavali bi se bakar, srebro, alpaka, a u nekim bi se slučajevima nakit i pozlaćivao. Izrađivale bi se:

- naušnice; jednojagodne, trojagodne, srebrne ili pozlaćene
- prstenje sa staklenim okom, okrugle vitice, broševi i špile, lančići u obliku karika
- razne vrste fibula i privjesaka te prstenje iz raznih vremenskih razdoblja, uglavnom od bakra.

- Program bi bio namijenjen školskoj djeci viših razreda osnovne škole, kao i srednjoškolcima u sklopu slobodnih aktivnosti, a trebao bi trajati barem šest mjeseci neprekidno (suradnja s osnovnom i srednjom školom Biograd).
- Nakon završenog programa izložbom bi se prezentirali učenički radovi, a muzejskim katalogom objasnio bi se način i cilj muzejsko-pedagoškog rada s posjetiteljima, te su predviđene dodjele nagrade za tri najuspješnije i najzahtjevnije izvedbe.

PLAN AKTIVNOSTI

1. Odrediti muzejsku prostoriju, u nju staviti stol i zatvoriti je vratima, osigurati potreban alat, te je obvezno grijati u zimskim mjesecima.
2. Nabaviti potreban alat za učenike, što obuhvaća pile za rezbarenje i oblikovanje nakita, čekiće, kliješta, turpije, metalne kvadratne podloške za obradu sitnog metala
(po 10 komada od svakog, a da bude moguć istodobni rad u grupi od deset učenika).
3. Prema predlošcima iz fundusa Muzeja izrađivati nakit i njegove kreativne modifikacije koje bi stimulirale kreativnost učenika.
4. Nakon obrade teme pučke pobožnosti napraviti radne listiće u kojima bi učenici odgovarali na pitanja vezana za teme koje bi im se i teoretski prikazale.
5. Napraviti izložbu učeničkih radova s pripadajućim katalogom u kojemu bi se objasnilo što se radilo, kako se radilo i zašto se tako radilo, odnosno objasnilo značenje takvog načina muzejskog rada te suradnja muzeja i škola u novim nastavnim programima.
6. Najuspješniji radovi u svakoj grupi bili bi nagrađeni, što bi poboljšalo motivaciju učenika, a na taj bi način posjetitelj postao sudionikom muzejskog rada i na bolji bi način stjecao znanje o značenju naše baštine, naučio gledati interakcije globalne i lokalne kulture koja je postojala u svim vremenskim razdobljima na ovim našim prostorima.

Takvim načinom muzejskog rada postiže se više korisnih učinaka.

U muzeju se građa ne prezentira na stari način: da posjetitelj, u ovom primjeru učenici, obično u vrlo kratkom roku dobiva velik broj informacija, koje obično ne može odjednom shvatiti, najčešće ne može shvatiti ni važnost ni poentu tako prezentirane muzejske građe te se zbog takvog načina rada muzej smatra odveć statičnom ustanovom.

Preko muzejskih radionica ciljano se obrađuje pojedina tema, tj. manji broj informacija pa je učinak tako primljenih informacija znatno veći. Učenici se međusobno druže, uče se raditi u timu, a sami postaju sudionici prezentacije muzejskog rada.

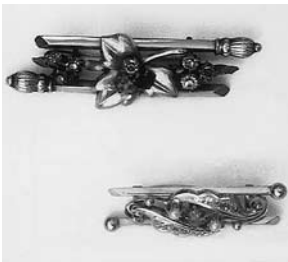
Muzej postaje mjesto kreativnog načina iskorištenja vremena, ugodno mjesto putovanja u prošlost i otkrivanja zanimljivosti, mjesto učenja, mjesto prijaznosti i ugone za sudionike te postaje mjesto komunikacije s posjetiteljima.

Primljeno: 14. studenoga 2007.

THE COMMUNICATION AND EDUCATIONAL ROLE OF LOCAL HISTORY MUSEUM IN BIOGRAD NA MORU RELATED TO THE PRESENTATION OF THE TRADITIONAL FOLK CULTURE FROM THE HOLDINGS OF THE ETHNOGRAPHIC DEPARTMENT OF THE MUSEUM

The exhibition *Festive Traditional Garments and Jewellery of Women of the Biograd Area at the end of the 19th and in the early 20th century* was based on field and archival research into the traditional clothing of women of the city of Biograd and surrounds, and on research into traditional jewellery, a component part of the costume that is preserved only in the treasuries of our parish churches and in the archives of the archdiocese of Zadar, given as votive donations by local women to the Madonna, for the Marian cult in this part of Dalmatia was the most important in vernacular piety. Both the Dinarid and the Adriatic cultural zones are covered, for the impacts of these regions are unbrokenly intertwined in the region.

The objective of the exhibition was to show the international commission for the award Golden Flower of Europe the role of women in the preservation of the cultural identity in the traditional folk culture, that is, to track a certain global phenomenon (clothing, jewellery, devotions) and its manifestations in the local community and local culture. As the exhibition started up many questions about the work of the museum, there was particular discussion of the role of museum workshops and their importance in teaching and education, in the presentation of the ethnographic material to schoolchildren and in collaboration with schools; and the devising of a museum education programmes was addressed; this would unfold in the premises of the museum, in terms of different topics, and for a longer period of time. For a beginning we considered the devising of the making of replicas of traditional jewellery, and museum educational work with pupils of elementary and secondary schools in the premises of the museum, under the supervision of a goldsmith and an ethnological curator.

sl. 4. Ex voto – Nakit snimljen na temelju uvida u riznice župnih crkava

sl. 5. Ex voto